

УДК 061.2(100):005.56(045)

Шамрін Р. В.,
канд. екон. наук

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна,
e-mail: shamrinseo@donnuet.edu.ua

**МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І КООРДИНАЦІЯ
БАГАТОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

UDC 061.2(100):005.56(045)

Shamrin R. V.,
PhD in Economic sciences

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tuhan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: shamrinseo@donnuet.edu.ua

**INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND COORDINATION
OF MULTILATERAL COOPERATION**

***Мета.** Стаття присвячена аналізу умов і факторів розвитку міжнародних організацій та їх ролі в координації багатостороннього співробітництва. На думку автора, формування й функціонування міжнародних економічних організацій має певну мету — зниження витрат в торговому обороті між країнами, досягнення вільного руху капіталу і робочої сили. Для обґрунтування вказаного припущення було проведено аналіз глобальних проблем, які стали значущими в теперішній час і вирішення яких вимагає участі багатьох країн.*

***Методи.** Для досягнення вказаної мети використано сукупність загальнонаукових методів, а саме: методи наукової абстракції та логічного узагальнення; методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції.*

***Результати.** З отриманих результатів можна зробити висновок, що на сучасному етапі економічний розвиток більшості країн неможливий без участі міжнародних організацій. Проте великі країни також впливають на діяльність міжнародних організацій.*

***Ключові слова:** Світова організація торгівлі, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, глобалізація, глобальні проблеми, інтеграція, міжнародні організації, торгові відносини, економічні заходи впливу.*

Постановка проблеми. У епоху глобалізації спостерігається стирання національних кордонів, і проблема міжнародних економічних відносин відходить у минуле. Проте всередині кожної країни існують відмінності між територіями, які призводять до необхідності не тільки товарообміну, але вирішення глобальних проблем сучасного світу. Можна припустити, що суперечності між країнами в галузі економічного співробітництва зводяться до мінімуму. Однак дії міжнародних економічних організацій призводять до інших наслідків — застосування подвійних стандартів при регулюванні торгового обороту, обмеження експорту і введення ембарго.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У роботах українських і зарубіжних дослідників прослідковується неоднозначна оцінка наслідків глобалізації. Професор Гарвардського університету Дені Родрік в дослідженнях звернув увагу на протиріччя між соціальною стабільністю і процесом глобалізації світового ринку: скорочення торгових бар'єрів призводить до встановлення нових кордонів між країнами [6]. Підтвердженням цього факту є дослідження О. Глазар і В. Стрілковскі в галузі міграційних процесів. У той же час низка зарубіжних дослідників у своїх роботах висвітлюють

© Р. В. Шамрін, 2016

позитивні тенденції в результаті процесу глобалізації — лібералізація міжнародних ринків і зниження трансакційних витрат на грошових ринках [3; 5; 6].

Вітчизняні дослідники в першу чергу звертають увагу на зміну інституційної структури і «розмивання» відповідальності за екологічними і соціальними питаннями. Разом з тим відзначають як позитивний факт створення регіональних міжнародних організацій [1; 2; 4].

Мета статті. Проаналізувати умови і фактори розвитку міжнародних організацій, а також встановити їх ролі в координації багатостороннього співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку необхідно визначити протиріччя глобального масштабу — глобальні проблеми, які зачіпають інтереси більшості країн світу. Одним з найважливіших питань є знаходження напрямків сталого економічного розвитку в умовах певних меж сучасних технологій, пошук нових форм співпраці між країнами в торговому і технічному напрямі.

Також глобальні проблеми тісно пов'язані зі станом навколишнього середовища — забрудненням простору суші, Світового океану і космосу. Екологи піднімають питання про регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, які розміщують «брудні» виробництва на території країн, що розвиваються [1].

Іншою проблемою стає майнове розшарування світової спільноти — поділ країн на багаті і бідні. Виникає дилема — краще бути бідним в багатій країні або багатою людиною в бідній.

Проблеми військових конфліктів призводять до бідності та злиднів у країнах і, як наслідок, вимушеної міграції населення. Оскільки населення мігрує в більш благополучні країни, то ця ситуація породжує багато запитань:

— забезпечення соціальних гарантій (право на навчання, право на працю, право на отримання медичного обслуговування та інше.);

— реалізація програм з адаптації мігрантів у нових умовах;

— захист інтересів і прав громадян країни, що приймає і багато іншого [3].

Частково розв'язанням цієї проблеми стає розробка єдиної карти страхування мігрантів у Європейському Союзі.

Актуальною в теперішній час є проблема демографії в світі. Розглядається питання про перенаселення земної кулі. За даними щорічного довідника ООН, чисельність населення становила 6,9 млрд. осіб і середня тривалість життя — 69 років у всіх регіонах світу (виняток — країни Африки). Але більш істотним в питаннях демографії стає нерівномірний розподіл населення за регіонами і наростання тенденції старіння населення [3].

Останніми роками світове співтовариство стикається з проблемами енергетичної та економічної безпеки країн [3]. Для вирішення цих питань формуються різні регіональні спільноти країн, що призводить до розвитку нових форм співробітництва. Реалізація дорожньої карти в енергетиці дозволяє подолати енергетичний дефіцит розвинених країн, таких як Китай.

Зрозуміло, перераховано не всі глобальні проблеми сучасності [2]. Але слід розуміти, що глобальні проблеми вимагають значних зусиль і матеріальних витрат від країн, що призводить до формування цілісного потенціалу ресурсів і тісної взаємодопомоги між країнами.

Світова глобалізація та інтеграція країн в різні організації призводили до необхідності подолання перерахованих вище проблем. Так, країни з різними культурними традиціями, віросповіданнями об'єднуються у співтовариства з єдиною метою — вирішення проблем і намагаються знайти найбільш ефективні шляхи подолання. Але така інтеграція несе разом із собою і негативні наслідки — взаємозалежність країн одна від

одної, руйнування економічної системи країни, відсутність можливості у країн-членів міжнародних організацій підтримувати загальний рівень розвитку. І яскравий приклад цього — проблеми в економіці Греції, Португалії, Іспанії та ряду інших країн ЄС.

Велику роль у вирішенні глобальних проблем сучасності грають ООН, МВФ, СОТ і багато інших організацій. Міжнародні організації сприяють координації та зміцненню співробітництва в економічному напрямі. Так, Організація Об'єднаних Націй (ООН) нині декларує такі основні напрямки: економічне зростання і сталий розвиток; гуманітарна допомога; підтримання міжнародного миру та безпеки; розвиток Африки; правосуддя і міжнародне право; знищення ядерної, хімічної і звичайної зброї; права людини; боротьба з наркотиками, попередження злочинності та боротьба з тероризмом.

Велика частина напрямків діяльності ООН охоплює глобальні проблеми людства.

Проблема сталого розвитку країн тісно пов'язана і з діяльністю Світової організації торгівлі (СОТ), у якій є і критики. До цієї організації склалося суперечливе ставлення в світі. Одні країни прагнуть стати членом організації торгівлі і приймають Правила СОТ, а інші — не поспішають вступити в СОТ.

Основна причина появи СОТ — економічний розвиток, якому сприяє міжнародний обмін. Отже, всі фактори, що зумовлюють міжнародний товарообмін, проявляються у відмінностях між регіонами і дають їм деякі конкурентні переваги. Тому в країнах з великою територією за рахунок різноманітності регіонів більше можливостей для забезпечення всіма необхідними товарами і послугами. Такі країни мають величезні відстані від підприємств до кордонів, берегів, транспортних терміналів та іншої інфраструктури, що також сприяє більшій замкнутості національної економіки. Втім, винятків з цих правил в реальній економіці все більше.

Розглянемо, як змінюється політика країн в умовах міжнародних торгових організацій і вирішення глобальних проблем сучасності.

Слід зауважити, що сучасна історія розвитку торгової політики країн охоплює період від Генеральної угоди з тарифів і торгівлі до створення Світової організації торгівлі. Протягом майже 60 років проводилась глобальна робота зі становлення Міжнародної торгової організації. Передбачалося, що вона повинна об'єднати в собі угоду про світові ціни, міжнародне антитрестівське законодавство і справедливі стандарти умов праці.

Тим самим вирішувалися б проблеми з розвитку конкуренції та міграції трудових ресурсів. Однак більшість планів було законсервовано через вплив США, оскільки уряд країни побоювався посягань Міжнародної торгової організації на внутрішні інтереси. Проте ГАТТ перетворився в міжнародний інститут, який контролює процес глобальної міжнародної торгівлі та економічного розвитку. В рамках ГАТТ були зроблені значні кроки в напрямку інтеграції співпраці країн.

Так, за період з 1947 по 1995 роки багатосторонніх торгових переговорів вдалося усунути значну частину обмежень на імпорт, введених ще в 30-ті роки ХХ ст., і значно знизити тарифи.

Завдяки принципу найбільшого сприяння це ослаблення обмежень поширювалося на всі країни, що приєдналися до ГАТТ. Для наочності звернемося до цифр. Обсяг світової торгівлі з 1948 по 1990 роки зростав в середньому майже на 7 % в рік, що значно перевищувало темпи зростання, які спостерігалися будь-коли раніше. Обсяги випуску в розвинених країнах і в країнах з більш низькими показниками також зростали високими темпами, що було і причиною, і наслідком стрімкого зростання світової торгівлі. Цей час можна називати золотим століттям глобалізації.

Однак розвиток міжнародного співробітництва вимагає істотного скорочення трансакційних витрат. Торгівля промисловими товарами між індустріальними краї-

нами в певних межах зазнала послідовну лібералізацію. Продовжували знижуватися транспортні витрати. У цей період світова торгівля була або абсолютно не порушена багатосторонніми угодами, або захищена всілякими винятками з діючих угод. Метою була лібералізація деяких аспектів торгівлі, але зовсім не вільна торгівля для всіх.

Джерелом глобалізації служили економічне зростання, безпека і стабільність.

Звернемо увагу на те, що економічне зростання сприяло глобалізації, тому що згладжувалися негативні наслідки торгівлі у сфері розподілу. Таким чином, економічна політика країн за великим рахунком заохочувала глобалізацію при незначній відкритості. Проте є сфери, які майже не торкнулися лібералізацією. Переговори, що проводилися в рамках ГАТТ, не торкнулися сільського господарства, яке було обмежено тарифними і нетарифними бар'єрами. Також уникнули лібералізації більшість послуг — кредитні організації, будівельний сектор, комунальні послуги та багато інших. Замість того, щоб залишати національні компанії в умовах відкритості економіки, уряди багатьох країн відновлювали протекціоністський режим в промисловості, яка зіткнулася із серйозною загрозою з боку експортерів. Наприклад, текстильна і швейна галузі розвинених країн з 1974 року були захищені Угодою з міжнародної торгівлі текстилем — системою встановлених у двосторонньому порядку квот на експорт з країн, що розвиваються. У 80-ті роки значного поширення набула практика добровільного обмеження експорту.

Самі країни, що розвивалися, не були обмежені у своїй торговельній політиці. Так, на проведених в рамках ГАТТ перемовинах від них не вимагали зниження імпорتنих тарифів, навіть в тих випадках, коли вони вигравали від зниження тарифів у інших країнах. Країни використовували різні положення ГАТТ, що дозволяли їм вводити обмеження на імпорт практично на постійній основі [4].

Посилаючись на положення ГАТТ про антидемпінгові заходи і про гарантії, будь-яке підприємство могло досягти захисту від конкурентів. Країна-імпортер могла вводити мита, як тільки передбачалося, що експортер продає свої товари за цінами нижче допустимого і завдає шкоди національним виробникам. Уряд країни міг вільно маніпулювати ідеєю про «ціну нижче допустимого рівня». Цілком природно, що ці правила активно застосовувалися національними компаніями, щоб забезпечити захист від конкуренції.

У 1995 році новоутворена Всесвітня торгова організація являла собою більш привабливий інститут з точки зору вільної торгівлі.

Будемо вважати, що Генеральна угода не була спрямована на «мінімізацію економічної взаємодії між націями». Але була спрямована на те, що за кожною країною залишалося місце для вирішення власних соціальних і економічних завдань в умовах відносної свободи від зовнішніх витрат, залишаючись при цьому в межах гнучких рамок міжнародного співробітництва. У тих випадках, коли торгівля загрожувала внутрішній безпеці, пов'язаній з розподілом товарів і ресурсів, то доводилось поступатися.

Значний простір для маневру, створений цими правилами торгівлі, дозволяв розвиненим країнам будувати свої моделі вільних економік. І Сполучені Штати Америки, і Великобританія, і Франція, і Німеччина, і Швеція були ринковими економіками. Але інститути, на які спиралися ринки цих країн, істотно відрізнялися один від одного і мали яскраво виражені національні риси. У континентальній Європі існувало, щонайменше, три різних типи економічних систем: німецька модель соціальної ринкової економіки, скандинавська держава загального добробуту і французька система, заснована на «індикативному плануванні» і широкому регулюванні.

Економіка Японії також розвивалася своїм шляхом, побудувавши конкурентний експортний сектор, що існував зі значно протекціоністською традиційною економікою.

Сполучені Штати Америки виявилися найкращим зразком ліберальної ринкової економіки. Хоча американському економічному лібералізму не вистачало тих амбіцій, яких він набрався у 80-і роки.

У всіх країнах, що розвиваються, зусилля були спрямовані на заохочення індустріалізації та економічного зростання. За відсутності зовнішньої дисципліни країни, що розвиваються мали можливість проводити різну індустріальну політику з метою перетворення своїх економік і зниження залежності від природних ресурсів. Таким чином, багато хто з їх числа зуміли забезпечити високі темпи зростання, зробивши ставку на виробництво промислових товарів.

Створення в 1995 році Світової організації торгівлі було обумовлено глибокою інтеграцією і переглядом колишніх принципів. Відтепер економічний розвиток національної економіки та її безпеки повинні були підкорятися вимогам міжнародної торгівлі і фінансів. Економічна глобалізація, міжнародна інтеграція ринків товарів і капіталу перетворилися на ціль, яка відсунула всі внутрішні інтереси. Транснаціональні корпорації виступали з вимогами прийняття більш загальних правил, які б спростили їх міжнародні операції.

У свою чергу, країни, що розвиваються, прагнули стати експортними платформами і висловлювали все більш сильну готовність підкорятися таким правилам з метою залучення іноземних інвестицій. Будь-які перешкоди, що заважають вільній торгівлі, необхідно ліквідувати. Відповідно, у створенні СОТ відбивався серйозний перегляд співвідношення між внутрішньою і міжнародною безпекою національних держав. Так, сільське господарство і деякі послуги, які раніше не приймали участі в переговорах про торгівлю, були оголошені такими, що підлягають лібералізації.

Режим квот, передбачений Міжнародною угодою з торгівлі текстилем, також підлягав скасуванню протягом десятиліття. Крім цього, вводилися нові правила у сфері патентів, які вимагали від країн, що розвиваються, привести свої закони у відповідність із законами в розвинених країнах. Положення, що стосуються охорони праці та здоров'я, при їх невідповідності міжнародним нормам підлягали перевірці з боку СОТ і могли бути оголошені незаконними. Встановлювалися більш жорсткі обмеження на державні субсидії.

Найхарактернішою рисою СОТ стала нова процедура вирішення спорів про безпеку. У країн з'явилася можливість звернутися в апеляційну інстанцію. Однак рішення апеляційного органу, в чию б користь не було винесено, було остаточним, якщо тільки не скасовувалося за одноголосною вимогою членів організації. Значення нової системи залагодження конфліктів не можна недооцінювати. Як і у внутрішніх судах, рішення, винесені СОТ, є примусовими і такими, що зобов'язують. Країнам-членам СОТ не залишається нічого іншого, як підкорятися їм і змиритися з наслідками рішення, прийнятого СОТ.

Країни, що програли справу, повинні відмовитися від політики, що завдає шкоди позивачеві, або виплатити йому компенсацію. Слід звернути увагу, що СОТ — єдиний міжнародний орган, якому вдалося змусити США змінити свою політику — зокрема, у сфері податків і сфері охорони навколишнього середовища.

Після скасування і зниження квот і тарифів СОТ перетворилася в інститут регулювання всіляких трансакційних витрат, що перешкоджають міжнародній торгівлі та економічному розвитку. В рамках СОТ торгові суперечки зачіпають ті внутрішні сфери, які раніше були захищені від зовнішньої конкуренції. Торгові партнери мали право вимагати зміни в податкових системах, правилах, пов'язаних з безпекою харчових продуктів і з охороною навколишнього середовища, а також політики, спрямованої на заохочення виробництва.

Прикладом посилення міжнародної організації у зовнішній торгівлі служить одна з найбільш яскравих справ — введена в Європі заборона на яловичину, вироблену з використанням гормонів. У цьому випадку вирішується проблема продовольчої безпеки європейських країн. Директива Європейського Союзу позбавила США можливості експортувати яловичину до Європи. У 1991 році США програли голосування з питання про прийняття стандарту безпеки чотирьох гормонів, які застосовувались при виробництві яловичини. У 1998 році Апеляційний орган СОТ виніс одне зі своїх найвідоміших рішень — введена Європейським Союзом заборона на яловичину порушує міжнародні правила, оскільки не ґрунтується на науковій оцінці ризиків. Це рішення відразу ж призвело до серйозних політичних наслідків. Багато урядів європейських країн побачили відсутність розуміння до обережності Європейського Союзу в питаннях продовольчої безпеки. Відзначимо, що на цей момент Євросоюз так і не підкорився рішенню СОТ, ризикуючи зіткнутися з відповідними заходами з боку США.

Можна навести ще багато прикладів подвійності рішень СОТ. Так, при розборі однієї з найперших скарг, поданих до СОТ, американські стандарти щодо чистоти вихлопних газів були визнані дискримінаційними відносно до імпортного бензину. СОТ вдалося добитися перегляду відповідної політики, за винятком питання про яловичину, яке, як і раніше, очікує рішення.

Висновки. Таким чином, була розглянута роль міжнародних організацій в координації багатостороннього співробітництва. У результаті можна відзначити:

- міжнародні організації є важливим суб'єктом в системі багатостороннього економічного співробітництва країн;
- на сучасному етапі відбувається модернізація структури міжнародних організацій;
- існує вплив великих економік на діяльність міжнародних організацій.

Список літератури/References

1. Кемаева, М. В. Ориентиры инновационного развития реального сектора экономики / М. В. Кемаева, К. В. Кемаев // Экономика и предпринимательство. — 2015. — № 4–1 (57–1). — С. 166–169.

Kemaeva, M. V., Kemaev, K. V. (2015). *Orientiry innovatsionnogo razvitiya real'nogo sektora ekonomiki* [Guidelines of innovative development of real sector of economy]. *Ekonomika i predprinimatel'stvo* [Economy and enterprise], no. 4–1 (57–1), pp. 166–169.

2. Турунцева, М. Ю. Фондовые рынки в условиях смены условий торговли / М. Ю. Турунцева, В. Е. Зямалов // Журнал Новой экономической ассоциации. — 2016. — № 3(31). — С. 93–110.

Turuntseva, M. Yu., Zyamalov, V. E. (2016). *Fondoviye rynki v usloviyah smeny usloviy trgovli* [Stock markets in the conditions of change of terms of trade]. *Zhurnal Novoy ekonomicheskoy assotsiatsii* [Magazine of New Economic Association], no. 3(31), pp. 93–110.

3. Фуджита, М. Иммиграционные квоты в глобализованной экономике / М. Фуджита, Ш. Вебер // Журнал Новой экономической ассоциации. — 2010. — № 7(7). — С. 10–23.

Fudzhita, M., Veber, Sh. (2010). *Immigratsionnie kvoty v globalizovannoy ekonomike* [Immigration quotas in the globalized economy]. *Zhurnal Novoy ekonomicheskoy assotsiatsii* [Magazine of New Economic Association], no. 7(7), pp. 10–23.

4. Хейфец, Б. А. Таможенный союз и единое экономическое пространство усиливают конкуренцию прогноза / Б. А. Хейфец // Журнал Новой экономической ассоциации. — 2011. — № 11(11). — С. 153–157.

Heyfets, B. A. (2011). *Tamozhenniy soyuz i edinoe ekonomicheskoe prostranstvo usilivayut konkurenciyu* [The Customs Union and the common economic space step up competition]. *Zhurnal Novoy ekonomicheskoy assotsiatsii* [Magazine of New Economic Association], no. 11(11), pp. 153–157.

5. Организация Объединенных Наций. Официальный сайт [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.un.org.

United Nations Organization. Official site. Available at : www.un.org.

6. Всемирная торговая организация [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.wto.org.

World Trade Organization. Available at : www.wto.org.

Цель. *Статья посвящена анализу условий и факторов развития международных организаций и их роли в координации многостороннего сотрудничества. По мнению автора, формирование и функционирование международных экономических организаций имеет определенную цель — снижение издержек в торговом обороте между странами, достижение свободного движения капитала и рабочей силы. Для обоснования данного предположения был проведен анализ глобальных проблем, которые стали значимыми в настоящее время и решение которых требует участия многих стран.*

Методы. *Для достижения указанной цели использована совокупность общенаучных методов, а именно: методы научной абстракции и логического обобщения; методы анализа, синтеза, индукции и дедукции.*

Результаты. *Из полученных результатов можно сделать вывод, что на современном этапе экономическое развитие большинства стран невозможно без участия международных организаций. Однако большие страны также влияют на деятельность международных организаций.*

Ключевые слова: *Всемирная организация торговли, Генеральное соглашение по тарифам и торговле, глобализация, глобальные проблемы, интеграция, международные организации, торговые отношения, экономические меры воздействия.*

Objective. *This paper analyzes the conditions and factors of development of international organizations and their role in the coordination of multilateral cooperation. According to the author, the formation and functioning of the international economic organizations has a specific goal – to reduce costs in the trade turnover between the two countries, the achievement of free movement of capital and labor. To substantiate this hypothesis the analysis of global problems, which have become important at the present time and the solution of which requires the participation of many countries is conducted.*

Methods. *A set of scientific methods, namely the methods of scientific abstraction and logical generalization; methods of analysis, synthesis, induction and deduction are applied to achieve the goal.*

Results. *It is possible to draw conclusion from the got results, that on the modern stage economic development of most countries is impossible without participation of international organizations. However much large countries also influence on activity of international organizations.*

Key words: *globalization, integration, global issues, international organizations, the General Agreement on Tariffs and Trade, World Trade Organization, trade relations, economic enforcement actions.*

Надійшла до редакції 02.12.2016